

به نام خدا

ساختار و روش‌های پژوهش در علوم انسانی؛ نظریه و کاربرد

مؤلفان:

حسن اسلامیان

ندا سلیمانی رودبند

ابوالفضل جلایری لایین

انتشارات ارسطو

(چاپ و نشر ایران)

۱۳۹۵

سرشناسه: اسلامیان، حسن، ۱۳۶۲ -
عنوان و نام پدیدآور: ساختار و روشهای پژوهش در علوم انسانی؛ نظریه و کاربرد / مولفان حسن اسلامیان، ندا سلیمانی رودبند، ابوالفضل جلایری لاین.
مشخصات نشر: مشهد: ارسطو، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری: ۳۹۰ص. :جدول، نمودار.
شابک: ۹-۱۲۵-۴۳۲-۶۰۰-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
یادداشت: کتابنامه.
موضوع: علوم انسانی -- روش شناسی
موضوع: Humanities -- Methodology
موضوع: علوم انسانی -- تحقیق
موضوع: Humanities -- Research
شناسه افزوده: سلیمانی رودبند، ندا، ۱۳۵۴ -
شناسه افزوده: جلایری لاین، ابوالفضل، ۱۳۵۴ -
رده بندی کنگره: ۱۳۹۵ س۲ الف ۵/۱ AZ101
رده بندی دیویی: ۰۰۱/۳
شماره کتابشناسی ملی: ۴۶۲۱۲۴۹

نام کتاب: ساختار و روشهای پژوهش در علوم انسانی؛ نظریه و کاربرد
مولفان: حسن اسلامیان - ندا سلیمانی رودبند - ابوالفضل جلایری لاین
ناشر: ارسطو (با همکاری سامانه اطلاع رسانی چاپ و نشر ایران)
صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر
تیراژ: ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۵
چاپ: مدیران
قیمت: ۱۹۵۰۰ تومان
شابک: ۹-۱۲۵-۴۳۲-۶۰۰-۹۷۸
تلفن های مرکز پخش: ۳۵۰۹۶۱۴۵ - ۳۵۰۹۶۱۴۶ - ۰۵۱
www.chaponashr.ir

انتشارات ارسطو

چاپ و نشر ایران

تقدیم به سرزمین مقدس، ایران عزیز

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
------	-------

پیشگفتار ۱۷

فصل اول: مقدمه‌ای بر پژوهش‌های علمی

مقدمه ۲۳

مفهوم تحقیق ۲۴

مفهوم روش علمی ۲۶

ملاکهای تمایز معرفت تجربی از دیگر انواع معرفت ۲۹

تفاوت علوم طبیعی (تجربی) و علوم اجتماعی (انسانی) ۳۰

ویژگیهای علوم اجتماعی (انسانی) ۳۰

ویژگیهای علوم تجربی ۳۴

تحقیق علمی ۳۵

معیارهای محتوایی پژوهش علمی ۳۶

ویژگی ها و مهارت‌های مورد نیاز یک پژوهشگر ۳۹

پیش نیازهای انجام پژوهش ۴۰

انواع روش‌های و رویکردهای تحقیق ۴۰

طبقه‌بندی انواع تحقیق بر اساس هدف ۴۱

طبقه‌بندی انواع تحقیق بر اساس میزان کاربرد مستقیم یافته‌ها و درجه تعمیم‌پذیری آنها ... ۴۳

طبقه‌بندی انواع تحقیق بر اساس میدان عمل ۴۴

انواع تحقیقات علمی بر اساس ماهیت و روش	۴۴
روشهای تحقیق کمی، کیفی و ترکیبی	۴۷
روشهای تحقیق کمی	۴۷
روشهای تحقیق کیفی	۴۸
روشهای تحقیق آمیخته یا ترکیبی	۵۱
جستجوی منابع و اطلاعات علمی در پایگاه‌های معتبر	۵۵
سایت‌های معتبر علمی	۵۵
بانک‌های اطلاعاتی	۵۶
نحوه جستجو و مراحل جستجوی منابع در بانک‌های اطلاعاتی	۵۷
مروری بر چند بانک اطلاعاتی	۵۸

فصل دوم: انتخاب موضوع و طرح ریزی مساله پژوهش

مقدمه	۷۷
ویژگیهای موضوعات پژوهشی مناسب	۷۷
راهکارهای عملی برای انتخاب موضوع تحقیق	۸۰
دشواری‌های متعارف در انتخاب موضوع مناسب تحقیقی و راهکارهای عبور از آنها	۸۱
منابع انتخاب موضوع تحقیق	۸۵
نکات مهم در انتخاب «عنوان» موضوع پژوهش	۸۶
طراحی و بیان مسئله پژوهش	۸۷
عناصر اصلی بیان مساله	۸۸
مقدمه بیان مساله	۸۹
تعریف مساله	۹۰
اهمیت و ارزش مساله پژوهش	۹۲
نکته‌های مهم در خصوص کیفیت بیان مساله پژوهش	۹۴

۹۶	ویژگی‌های یک مسئله پژوهشی مطلوب
----	-------	---------------------------------

فصل سوم: طراحی اهداف، سئوالات و فرضیه‌های پژوهش

۱۰۱	مقدمه
۱۰۱	اهداف تحقیق
۱۰۲	ملاکهای تدوین اهداف پژوهش
۱۰۳	اهداف کلی و جزئی
۱۰۴	طرح فرضیه‌های تحقیق
۱۰۵	مفهوم فرضیه
۱۰۶	ویژگیهای یک فرضیه مناسب
۱۰۸	کارکردهای علمی فرضیه
۱۰۹	انواع فرضیه‌های پژوهش
۱۱۰	سئوالات تحقیق
۱۱۱	سئوالات توصیفی، رابطه‌ای و تفاوتی
۱۱۲	طرح سئوالات به صورت کلی و جزئی

فصل چهارم: تدوین پیشینه نظری و تجربی پژوهش

۱۱۵	مقدمه
۱۱۷	اهمیت بررسی پیشینه در تحقیق
۱۱۹	اهداف بررسی و تدوین پیشینه پژوهش
۱۲۲	کارکردها و مزایا مطالعه ادبیات و سوابق مسئله تحقیق
۱۲۵	ارکان اساسی در مبانی نظری و تجربی پژوهش
۱۲۵	مبانی نظری تحقیق
۱۲۶	مبانی تجربی تحقیق
۱۲۷	تعاریف مفهومی و مفهوم‌سازی در چارچوب نظری تحقیق

۱۲۹ استفاده از تئوری در چارچوب نظری
۱۳۰ تعامل تئوری، چارچوب نظری و مسئله تحقیق
۱۳۱ استفاده از تبیین در چارچوب نظری تحقیق
۱۳۲ اصول مهم در مرور و تدوین پیشینه پژوهش
۱۳۲ تعیین نوع مرور و تدوین پیشینه تحقیق
۱۳۴ شناسایی منابعی که باید مرور شود
۱۳۸ چگونگی مطالعه و مرور پیشینه تحقیق
۱۳۹ یادداشت برداری از مطالب مرور شده
۱۳۹ ساختار مرور پیشینه تحقیق
۱۴۱ سبک نگارش تدوین پیشینه تحقیق
۱۴۲ بازنگری نهایی پیشینه تحقیق
۱۴۴ اشتباهات معمول در بررسی مرور ادبیات

فصل پنجم: روش شناسی پژوهش

۱۴۹ مقدمه
۱۴۹ نوع مطالعه
۱۵۰ جامعه و نمونه آماری
۱۵۲ روشهای نمونه گیری
۱۵۲ روشهای نمونه گیری احتمالی
۱۵۲ نمونه گیری تصادفی ساده
۱۵۴ نمونه گیری سیستماتیک
۱۵۶ نمونه گیری طبقه ای
۱۵۹ نمونه گیری خوشه ای
۱۶۰ نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای

۱۶۱ نمونه‌گیری با احتمال متغیر
۱۶۲ نمونه‌گیری فاصله‌ای
۱۶۳ روشهای نمونه‌گیری غیر احتمالی
۱۶۳ نمونه‌گیری اتفاقی
۱۶۳ نمونه‌گیری هدفمند
۱۶۴ نمونه‌گیری مد
۱۶۴ نمونه‌گیری کارشناسی
۱۶۵ نمونه‌گیری سهمیه‌ای
۱۶۵ نمونه‌گیری سهمیه‌ای غیرنسبتی
۱۶۵ نمونه‌گیری از ناهمگونی‌ها
۱۶۶ نمونه‌گیری گلوله برفی
۱۶۶ نمونه‌گیری متعادل
۱۶۶ نمونه‌گیری سازوار
۱۶۷ نمونه‌گیری در تحقیقات کیفی
۱۷۰ تعیین حجم نمونه آماری
۱۷۰ محاسبه حجم نمونه با فرمول کوکران
۱۷۲ جدول مورگان برای محاسبه حجم نمونه
۱۷۲ متغیرهای پژوهش
۱۷۳ سازه، مفهوم و متغیر
۱۷۳ تعریف متغیر
۱۷۴ انواع متغیرها
۱۷۴ متغیر مستقل و وابسته
۱۷۶ متغیر پیوسته و طبقه‌ای

۱۷۸	متغیرهای کمی و کیفی
۱۷۹	متغیرهای فعال و خصیصه‌ای
۱۸۰	متغیرهای تعدیل کننده
۱۸۱	متغیرهای مداخله‌گر
۱۸۲	متغیر کنترل
۱۸۴	متغیرهای دو ارزشی و چند ارزشی
۱۸۵	متغیرهای مزاحم و ناخواسته
۱۸۷	مقیاس‌های اندازه گیری
۱۸۸	مقیاس اسمی
۱۸۹	مقیاس ترتیبی
۱۹۰	مقیاس فاصله‌ای
۱۹۱	مقیاس نسبی
۱۹۲	طیف‌های اندازه گیری
۱۹۲	طیف لیکرت
۱۹۳	طیف تراکمی یا گاتمن
۱۹۴	طیف افتراق معنایی
۱۹۵	طیف بوگاردوس
۱۹۷	طیف تورستون
۱۹۸	طیف آزگود
۱۹۸	جدول متغیرها و نحوه تکمیل آن
۲۰۱	روش جمع آوری اطلاعات
۲۰۱	ابزارهای جمع آوری اطلاعات
۲۰۱	اسناد و مدارک

مشاهده	۲۰۴
پرسشنامه	۲۱۰
مصاحبه	۲۱۵
روایی و پایایی ابزارهای پژوهش	۲۲۴
اجرای دوباره آزمون یا روش بازآزمایی	۲۲۴
روش موازی یا استفاده از آزمون‌های هم‌تا	۲۲۵
روش تصنیف (دو نیمه کردن)	۲۲۵
روش کودر-ریچاردسون	۲۲۶
روش آلفای کرونباخ	۲۲۷
اعتبار اندازه‌گیری (روایی) ابزار اندازه‌گیری	۲۲۸
اعتبار محتوا	۲۲۸
اعتبار ملاکی	۲۲۹
اعتبار سازه	۲۳۰
اعتبار عاملی	۲۳۱
طرح تجزیه و تحلیل اطلاعات	۲۳۱

فصل ششم: تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش

مقدمه	۲۳۵
مراحل عمومی تجزیه و تحلیل داده‌ها	۲۳۷
اقسام تجزیه و تحلیل	۲۳۹
تجزیه و تحلیل کمی	۲۴۰
تجزیه و تحلیل کیفی	۲۴۰
تجزیه و تحلیل توصیفی	۲۴۱
تجزیه و تحلیل مقایسه‌ای	۲۴۱

۲۴۲	تجزیه و تحلیل علی یا تبیینی
۲۴۲	تجزیه و تحلیل تفسیری
۲۴۳	آمار توصیفی
۲۴۳	تشکیل جدول توزیع فراوانی
۲۴۶	ترسیم نمودار و انواع نمودارهای آماری
۲۵۰	محاسبه شاخص های مرکزی
۲۵۰	نما
۲۵۱	میانه
۲۵۲	میانگین
۲۵۲	شاخص های پراکندگی
۲۵۳	دامنه تغییرات
۲۵۳	انحراف چارکی
۲۵۳	انحراف متوسط
۲۵۵	واریانس
۲۵۶	ضریب تغییرات (پراکندگی نسبی)
۲۵۷	همبستگی و رگرسیون
۲۵۷	تحقیق همبستگی دو متغیری
۲۵۷	تحلیل رگرسیون
۲۵۹	رگرسیون لجستیک (لوجستیک)
۲۶۰	تحلیل ماتریس کواریانس یا همبستگی
۲۶۰	تحلیل عاملی
۲۶۰	مدل معادلات ساختاری
۲۶۱	آمار استنباطی

۲۶۲ آزمون‌های آمار استنباطی
۲۶۳ آزمونهای پارامتریک و ناپارامتریک
۲۶۴ آزمون کی دو (خی دو یا مربع کای)
۲۶۵ آزمون Z - آزمون خطای استاندارد میانگین
۲۶۶ آزمون استیودنت t
۲۶۹ آزمون F
۲۶۹ تحلیل واریانس
۲۸۱ تحلیل کوواریانس
۲۸۷ آزمون کوکران
۲۸۷ آزمون فریدمن
۲۸۹ آزمون کالماگورف-اسمیرانف
۲۸۹ آزمون کالماگورف-اسمیرانف دو نمونه‌ای
۲۸۹ آزمون کروسکال-والیس
۲۹۱ آزمون مک نمار
۲۹۲ آزمون میانه
۲۹۳ آزمون علامت
۲۹۴ آزمون تی هتلینگ (T)
۲۹۵ آزمون مان وایتنی U
۲۹۶ آزمون ویلکاکسون
۲۹۸ آزمون لون
۲۹۸ آزمونهای آماری متناسب با اهداف تحقیق

فصل هفتم: ارائه یافته‌های پژوهش و تفسیر نتایج

۳۱۱ مقدمه
-----	-------------

۳۱۱	بخش یافته ها و نتایج پژوهش
۳۱۲	ساختار و محتوای کلی بخش یافته ها و نتایج پژوهش
۳۱۲	مقدمه بخش یافته ها و نتایج
۳۱۲	توصیف داده ها در قالب جداول و نمودارهای توصیفی
۳۱۳	نتایج حاصل از آزمون فرضیه ها یا سؤالات تحقیق
۳۱۴	نکات مهم در ارتباط با ارائه نمودارهای آماری
۳۱۴	نکات مهم در ارتباط با ارائه داده ها در جداول آماری
۳۱۵	قسمت بحث و نتیجه گیری
۳۱۶	ساختار بخش بحث و نتیجه گیری و تفسیر نتایج تحقیق
۳۱۶	مقایسه پژوهش فعلی و سایر پژوهشها
۳۱۶	ذکر مزیت های پژوهش حاضر و نتیجه گیری
۳۱۷	زمان فعل ها
۳۱۷	اشکالات شایع
۳۱۷	محدودیت های پژوهش
۳۱۷	ایده هایی برای انجام مطالعات بیشتر
۳۱۸	نکات مهم در تدوین بخش بحث و نتیجه گیری

فصل هشتم: شیوه های استناددهی درون متنی و برون متنی

۳۲۱	مقدمه
۳۲۲	فهرست منابع
۳۲۳	موارد مختلف در استناد
۳۲۴	نقل قول
۳۲۵	چگونگی تهیه ی فهرست مراجع
۳۲۸	نحوه نگارش منبع متن گرفته شده از مقالات مجلات در فهرست منابع

- نحوه نگارش منبع متن گرفته شده از اینترنت و وب در فهرست منابع ۳۲۹
- نحوه نگارش متن گرفته شده از کتاب در فهرست منابع ۳۳۰
- نحوه نگارش متن گرفته شده از مقالات ارائه شده در کنفرانس‌ها یا کنفرانس‌ها در فهرست منابع ... ۳۳۲
- نحوه نگارش متن گرفته شده از پایان نامه در فهرست منابع ۳۳۲
- نحوه نگارش متن گرفته شده از پست الکترونیک و مکالمات فردی در فهرست منابع ... ۳۳۳

فصل نهم: تدوین گزارش نهایی تحقیق

- مقدمه ۳۳۷
- تدوین گزارش تحقیق در قالب مقالات علمی ۳۳۸
- انواع مقالات ۳۳۹
- انواع مجلات علمی ۳۴۲
- ساختار و محتوای مقاله علمی ۳۴۵
- نکات مهم برای ارتقای کیفیت تدوین مقالات علمی و افزایش احتمال پذیرش مقالات ... ۳۵۳
- نکات کاربردی در انتخاب مجلات مناسب با مقاله‌های انجام شده ۳۵۳
- تدوین گزارش تحقیق در قالب پایان نامه ۳۵۵
- ساختار و فصول پایان نامه ۳۵۵

فصل دهم: رعایت اصول اخلاقی در فرایند پژوهش

- مقدمه ۳۶۳
- اصول اخلاقی فردی پژوهشگر ۳۶۵
- اصول اخلاقی مرتبط با شرکت کنندگان پژوهش ۳۶۹
- اصول اخلاقی مرتبط با انتشار نتایج پژوهش ۳۷۱
- فهرست منابع و ماخذ ۳۷۹

پیشگفتار

در بین کارکردهای مختلف نظام‌های آموزشی، پژوهش از جایگاه ویژه و ارزشمندی برخوردار است؛ چرا که پژوهش‌ها و یافته‌های منتج از آنها، اصلی‌ترین وسیله برای پیشبرد و ارتقای علوم مختلف می‌باشد. بر همین اساس در عصر حاضر، توجه به پژوهش و کارکردهای آن در همه مراکز و موسسات آموزشی و پژوهشی، مورد عنایت ویژه سیاست‌گذاران، کارفرمایان و محققان قرار گرفته است.

امروزه پژوهش در عرصه‌های گوناگون معرفت بشری، چنان وسعت و عمقی یافته که یکی از محورها و عوامل اصلی رشد، تعالی و دانایی هر جامعه‌ای تلقی می‌شود. توسعه یک جامعه در ابعاد مختلف، به کمیت و کیفیت تولید و مصرف اطلاعات علمی معتبر و دسترسی سریع و آسان به منابع علمی موثق، وابسته است. دانسته‌های ما یا با مطالعه منابع اطلاعاتی موجود و یا بنا به پژوهش‌هایی که خود انجام می‌دهیم، به دست می‌آید. اگر این دانسته‌ها بر پایه نتایج پژوهش‌های قبلی باشد، در واقع به مصرف اطلاعات پرداخته‌ایم و اگر مبتنی بر مشاهدات و تحلیل‌های جاری باشد، تلاش ما به تولید اطلاعات منجر شده است؛ بنابراین، منبع اصلی تولید اطلاعات کاربردی، یافته‌ها و دانش جدید، فعالیت‌های پژوهشی و مطالعات علمی است. پژوهش در هر موضوع، به هر گونه و در هر سطحی که انجام شود، تلاشی منسجم و نظام‌مند در راستای توسعه دانش موجود درباره موضوع‌هایی است که با آنها سروکار داریم. در واقع پژوهش کوششی است برای یافتن بهترین راهکارهای ممکن برای حل مشکلات موجود و بهبود کیفیت زندگی در

ابعاد مختلف و بستری است برای گسترش مرزهای دانش و گشودن افق‌های تازه برای آیندگان. پژوهشگران با روش‌های علمی، در صدد رسیدن به شناختی تازه از مسائل و مفاهیم گوناگون هستند و با نگاهی نقادانه و موشکافانه به پیرامون خود می‌نگرند و برای رفع مشکلات جامعه و ارائه بهترین راهکارهای عملی، اطلاعات موثقی در اختیار متولیان امور می‌گذارند.

با نظر به آنچه اشاره گردید؛ امروزه با پیچیدگی روز افزون امر تعلیم و تربیت و پیشرفت علوم و فناوری‌های مدرن، جامعه علمی نیاز دارد با تولید علم، دانش و یافته‌های نوین از طریق انجام پژوهش‌های کاربردی، به حوزه ای از معرفت و دانش برای پاسخگویی به مسائل چالش برانگیز و تحول آفرین در نظام تعلیم و تربیت و همچنین بهسازی زندگی اجتماعی و اقتصادی مردم، دست یابد. بدین جهت؛ ضرورت شناخت کافی فراگیران و محققان از استراتژی‌ها، راهبردها و روشهای کاربردی پژوهش، امری بسیار مهم و تعیین کننده می‌باشد.

با وجود اهمیت روزافزون پژوهش و مطالعات علمی، و متعاقب آن انتشار آثار متعدد در حوزه تحقیق و پژوهش در کشورمان، به نظر می‌رسد آثار و تالیفاتی که به موازات ارائه مباحث تئوریک در زمینه پژوهش، حاوی محتوای کاربردی و فراگیرمحور نیز برای استفاده محققان در حوزه عمل باشند، به اندازه کافی تدوین و تالیف نشده است.

بر همین اساس اثر حاضر با عنوان "ساختار و روشهای پژوهش در علوم انسانی؛ نظریه و کاربرد" با هدف ارائه مبانی، ساختار، روشها و تکنیک‌های کاربردی پژوهش در حوزه علوم انسانی، مشتمل بر ۱۰ فصل به شرح ذیل، تدوین و تالیف گردید:

- فصل اول: مقدمه‌ای بر پژوهش‌های علمی
- فصل دوم: انتخاب موضوع و طرح مساله تحقیق
- فصل سوم: طراحی اهداف، سئوالات و فرضیه‌های تحقیق
- فصل چهارم: چهارچوب نظری و تجربی پژوهش
- فصل پنجم: روش شناسی پژوهش
- فصل ششم: روشهای تجزیه و تحلیل داده‌های تحقیق

- فصل هفتم: ارائه یافته‌های پژوهش و تفسیر آن
- فصل هشتم: استناددهی درون متنی و برون متنی
- فصل نهم: تدوین گزارش نهایی تحقیق
- فصل دهم: رعایت اصول اخلاقی در فرایند پژوهش.

امید داریم این کتاب بستری را برای توسعه اندیشه و عمل در زمینه پژوهش علمی، فراهم نموده و بتواند برای علاقه مندان و پژوهشگران در فرایند انجام پژوهش‌های علمی، مفید باشد. از خوانندگان و مخاطبان عزیز تقاضا داریم با ارائه انتقادات، دیدگاه‌ها و پیشنهادهای ارزشمند خود، ما را در جهت رفع نقایص احتمالی این اثر، یاری نمایند!

حسن اسلامیان؛

دانشجوی دکترای علوم تربیتی و مدرس دانشگاه

فصل اول

مقدمه‌ای بر پژوهش‌های علمی

مقدمه

در طول تاریخ و از ابتدای حیات بشر، انسان همیشه با فرایند تحقیق^۱، کنجکاوی و جستجوگری سروکار داشته است و به شیوه‌ها و روش‌های مختلفی آن را انجام داده است تا با استفاده از آن، محیط پیرامون خود را با دقت بیشتری مورد بررسی و شناخت قرار دهد. به همین دلیل محققان و دانشمندان در حوزه‌های مختلف پی بردند که باید برای کشف و بررسی ایده‌های مختلف در جهت توسعه ابعاد مختلف علم، مشارکت نمایند چنانچه انسان با تحقیق و ابزارهای آن آشنا نمی‌شد و اقدام به انجام آن نمی‌کرد، سطح دانش و علم انسان در حوزه‌های مختلف تا بدین پایه امروزی نبود. بنابراین تحقیق هم از دیدگاه فردی و هم از دیدگاه اجتماعی یک ضرورت است و انسانی که جستجو و تحقیق را در زندگی خود نداشته باشد، سطحی از رشد و تکامل هم برای او نمی‌توان، متصور شد. علاوه بر این ضرورت انجام تحقیق از دیدگاه علمی نیز انکارناپذیر است؛ چنانچه "تحقیق را مایه حیات علم دانسته اند" و بدون انجام تحقیق و پژوهش، نمی‌توان پیشرفتی در راستای توسعه علوم مختلف قائل بود. آنچه در اینجا اهمیت دارد آن است که تحقیقی می‌تواند راهگشا باشد که دارای سازماندهای و نظام مناسبی بوده و بر اساس مبانی، اصول و موازین علمی صورت پذیرد.

در این فصل از کتاب به منظور شناخت تحقیق علمی و عوامل مرتبط با آن، به مواردی نظیر مفهوم تحقیق و روش علمی، روش‌های شناخت علمی، فلسفه علم، ویژگی‌های علوم تجربی و اجتماعی، معیارهای محتوایی پژوهش علمی، مهارت‌های مورد نیاز پژوهشگر، پیش نیازهای انجام پژوهش، انواع روش‌های و رویکردهای تحقیق، طبقه‌بندی انواع تحقیق و روش‌های جستجوی منابع علمی در اینترنت، می‌پردازیم.

مفهوم تحقیق

تعاریف به عمل آمده از تحقیق و پژوهش، بسیار فراوان هستند و دانشمندان در گستره‌های مختلف علمی، در بیان مفهوم پژوهش، تعریف‌های گوناگونی آورده‌اند. برخی از صاحب نظران تحقیق را حقیقت پژوهی نامیده‌اند و گروهی از دانشمندان تحقیق را عملی منظم که در نتیجه آن پاسخ‌هایی برای سوالات مندرج در موضوع تحقیق به دست خواهد آمد، تعریف کرده‌اند. در ادامه به برخی از این تعاریف ارائه شده از تحقیق و پژوهش اشاره می‌کنیم:

- تحقیق از نظر لغوی به معنای بررسی و پیدا کردن حقیقت است ولی در تعریف اصطلاحی و از نظر علمی عبارتست از تلاش و انجام یک فعالیت منظم و هدفدار برای رسیدن به حقیقت و پاسخ به سؤال و دستیابی به دانش و آگاهی بیشتر در مورد یک پدیده و یا یک مسئله به منظور چاره جویی با استفاده از مراحل و روش علمی (آلدویچ، جان و نسبری، ۱۳۷۱).
- تحقیق در لغت به معنای درست و راست گردانیدن، بررسی و پیدا کردن، یا جستجوی حقیقت آورده شده است (آریان پور، ۱۳۷۸).
- تحقیق مجموع اقداماتی است که برای کشف قسمتی از مشخصات جهان حقیقی انجام می‌گیرد (فرهنگی و صفر زاده، ۱۳۸۵).
- تحقیق و پژوهش مجموعه‌ای از فعالیت‌ای منظمی است که به یافتن نتایج خاصی می‌انجامد، چه بسا حاصل آن، بنیادی یا کاربردی باشد (آذر، ۱۳۸۳).
- تحقیق روش علمی و مجموعه مقررات و قواعدی است که چگونگی جستجو برای یافتن حقایق مربوط به یک موضوع را نشان می‌دهد (آریان پور، ۱۳۸۵).

- تحقیق از نظر روش شناسی عبارت است از کاربرد روشهای علمی در حل یک مسئله یا پاسخگویی به یک سؤال (دلاور، ۱۳۸۶).
 - از دیدگاه کرلینجر (۱۹۷۳) تحقیق عبارت است از: بررسی و مطالعه منظم، کنترل شده و آزمایشی قضیه‌های فرضی درباره روابط اجتماعی بین پدیده‌های طبیعی با دیدی انتقادی (دلاور، ۱۳۸۵).
 - تحقیق را می‌توان به صورت «تجزیه و تحلیل و ثبت عینی و سیستماتیک مشاهدات کنترل شده که ممکن است به پروراندن قوانین کلی، اصول یا نظریه‌هایی بینجامد و به پیش بینی و یا احتمالاً به کنترل نهایی رویدادها منتج شود تعریف کرد.» (بازرگان، سرمد، حجازی، ۱۳۸۵).
 - تحقیق عبارت است از بررسی نظام یافته، کنترل شده، تجربی و انتقادی در پدیدارها که روابط احتمالی بین این پدیده‌ها با نظریه و فرضیه هدایت می‌شود (خاکی، ۱۳۸۴).
 - پژوهش در دل تفکر علمی و استنتاج، جای می‌گیرد و رشد و سازماندهی عادات منطقی تفکر کردن را ممکن می‌سازد. کنجکاوی ما در معرفت و روشی است که افراد آن را برای کسب معرفت در مورد ناشناخته‌ها به کار می‌برند و در اصطلاح می‌تواند به عنوان پژوهش نام برده شود (شریفی و پاشاشریفی، ۱۳۸۶).
 - پژوهش، یک فعالیت علمی است که باید در یک معنای فنی مورد استفاده قرار گیرد و علم را به عنوان یک رویکرد منظم مبتنی بر مجموعه‌ای از قوانینی که تعریف کننده دانش قابل پذیرش برای کشف دانش است، تعریف می‌کند و بین رویکرد علمی پژوهش با رویکرد غیرعلمی، تمایز قائل می‌شود (ربیعی و محمودی، ۱۳۸۷).
 - تحقیق عبارت است از مجموعه فعالیت‌هایی منطقی، منظم، منسجم و هدفمند که در پی دستیابی به یکی یا ترکیبی از خواسته‌های زیر به صورت فردی یا گروهی صورت می‌گیرد:
- ۱- ارضای یک حس کنجکاوی معرفتی (تحقیق بنیادی)
 - ۲- توصیف شرایط یا وضعیت برخی از پدیده‌ها (تحقیق پیمایشی، همبستگی...)
 - ۳- جستجوی پاسخ و راه‌حل برای یک مساله و مشکل واقعی (تحقیق کاربردی...)
- (فرامرز قراملکی، ۱۳۸۵).